

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

УДК 165.742:321.011.5

ІЩЕНКО Микола Павлович,
 доктор філософських наук, професор,
 професор кафедри державного управління
 і соціально-політичних наук
 Черкаського національного університету
 імені Богдана Хмельницького
 e-mail: nikrav62@mail.ru

ФІЛОСОФІЯ ГУМАНІЗМУ І ДЕМОКРАТІЇ – КВІНТЕСЕНЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ТА СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Статтю присвячено розробленню і впровадженню в життя гуманістичних та демократичних ідей і цінностей, які є основними в соціально-гуманістичному становленні людини і світової цивілізації. Цим цілям підпорядковані зміст і завдання сформованої в другій половині 80-х рр. ХХ ст. авторської наукової школи філософії гуманізму і демократії. Вона функціонує на основі трьох, розроблених автором, наукових концепцій: 1) соціально-гуманістичних, демократичних цінностей, ідей та пріоритетів розвитку людини і світової цивілізації; 2) соціально-гуманістичного становлення суверенної, гармонійної людини та молоді; 3) ювентології, її змісту, теорії і методології. В центр цих концепцій поставлена людина, її потреби тощо.

Ключові слова: філософія, гуманізм, демократія, мир, свобода, справедливість, соціально-гуманістичне становлення людини і світової цивілізації, гуманне суспільство, демократичне суспільство.

Постановка проблеми. Розроблення і впровадження в життя гуманістично-демократичних, загальнолюдських ідей та цінностей, які є найвищими сутнісними цінностями людства, складають основний предмет, зміст і завдання філософії гуманізму і демократії. Життя вимагає, щоб всі соціально-гуманітарні науки зосереджували свої дослідження на гуманізмі і демократії, на розробленні і впровадженні «Планетарного Білля про права і обов'язки», які визначають рівень гуманності і демократичності сучасної людини, її способу життя і рятують світову цивілізацію від самознищення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільшою заслугою філософії є те, що вона своїми дослідженнями визначила серед безлічі цікавих та актуальних людських проблем саме гуманізм і демократію в якості найвищих досягнень в тисячолітньому літописі світової цивілізації. Витоки гуманізму можна знайти у філософії стародавніх Китаю і Індії, Греції і Риму. Ще починаючи з часів Конфуція (551-479 рр. до н. е.), філософія за своєю природою завжди мала гуманістичну і демократичну спрямованість. Зокрема, вчені стародавніх Китаю та Індії започаткували філософську школу гуманізму, розробляли її ідеї справедливості, миру, дружби, які в різні історичні часи були пріоритетними в усіх прогресивних теоріях і доктринах. Гуманізм у сучасному розумінні цього поняття зародився в епоху Відродження.

Великі гуманісти і демократи різних часів і народів Арістотель, Конфуцій, Перікл, Платон, Цицерон, Данте Алігьєрі, Еразм Роттердамський, Т. Мор, Ф. Бекон, Дж. Бокаччо, Ф. Вольтер, Р. Декарт, Д. Дідро, Дж. Локк, М. Монтень, Ф. Петрарка, Ж. Ж. Руссо, В. де Фельтре, Д. Юм, Г. Сковорода, І. Франко, Т. Шевченко, І. Беббіт, М. Ганді, А. Ейнштейн, Ф. Жоліо-Кюрі, Дж. Неру, Г. Парсонс, Р. Даль, Р. Дарендорф, Б. Рассел, Ж.-П. Сартр, М. Басов, В. Кувакін, В. Шепель, П. Куртц, Дж. Хакслі, С. Хук, В. Вернадський, В. Андрущенко, А. Конверський, М. Михальченко та багато інших проголосили ідеї гуманності, демократичності і миру цінностями для всіх людей. Вони набули сутності і

змісту загальнолюдських цінностей незалежно від соціально-політичних, національних, релігійних чи расових відмінностей між людьми і народами.

У першій половині XIX ст. ідеї гуманізму та миру стали основними складниками програмних документів і масових суспільних рухів за мир. А вже із середини XIX ст. було покладено початок широкого суспільного, пацифістського руху за встановлення всезагального миру. В XX ст. найважливішим стало розроблення ідей і теорій гуманізму, миру і демократії в Гуманістичних маніфестах 1933 р., 1973 р., 2000 р. та в багатьох інших документах, а також їх впровадження в загальносвітовий рух народів за мир, гуманізацію і демократизацію, за врятування світу та відвернення війни. Центральною темою всіх маніфестів є розроблення такої філософії і системи цінностей, які сформують новий загальнопланетарний світогляд та забезпечать мирне гуманне, демократичне майбутнє для людства.

Мета і завдання статті полягають у розробленні науково-методологічної бази для продукування та систематизації ідей інноваційної, більш життєздатної і конкурентної філософії гуманізму і демократії, а також для консолідації всіх наукових шкіл гуманістичного та демократичного спрямування в Європі і в різних країнах світу для актуалізації та впровадження в життя ідей і цінностей «Гуманістичного маніфесту 2000» (англ. «Humanist Manifesto 2000»), запропонованого Міжнародною Академією Гуманізму (США).

Виклад основного матеріалу. В усі історичні часи супротивники гуманізму (лат. *humanus* – людський, людяний) і демократії (гр. *demos* – народ і *kratos* – влада), антигуманісти, добре розуміючи їх могутність та непереможність, всіма шляхами і засобами фальсифікували сутність та форми цих двох феноменів. В одному випадку, вони взагалі заперечують їх існування, навіть саму їх життєздатність. В другому, – заперечують їх взаємозв'язок і взаємодію, доводячи свою казуїстику до абсурдного висновку про їх антагонізм чи несумісність тощо. Для цього вибудовуються фантастичні піраміди словесних еквілібристик. Але суспільний прогрес разом з науково-технічним прогресом невинно рухає людину, все людство до все більш досконалих, більш зрілих, мирних, цивілізованих форм способу життя людей саме завдяки прогресивним ідеям і цінностям філософії (грец. *philos* – любов і *sophia* – мудрість, наука) гуманізму і демократії.

Ще в 60–80-і роки XX ст. відповідно до умов катастрофічно зростаючої загрози третьої світової війни ідеї гуманізму, миру і демократії вийшли на перший план. Всі інші проблеми стали менш вартісними. З того часу постійно загострюється планетарна проблема самого виживання людства. Але не всі люди усвідомлюють реальність загрози світової війни. У такому контексті ще в другій половині 80-х рр. XX ст. автором була сформульована *на основі методології еволюціонізму, коеволуції і людиноцентризму та загальноцивілізаційної мегапарадигми, а також на принципах системності, плюралістичності, толерантності, світоглядно-антропоцентричної детермінації і нелінійного, поліцентричного мислення своя прогресивна філософія гуманізму і демократії*. Вона стала початком *наукової школи філософії гуманізму і демократії професора М. П. Іщенка*, яка зосередила всі свої наукові дослідження у сферах філософії гуманізму, філософії науки, філософії політики, соціальної філософії, ліберально-демократичних ідей, ідеалів і цінностей людини тощо.

На реалізацію ідей і принципів «Гуманістичного маніфесту II», прийнятого в 1973 р., було спрямоване розроблення і впровадження з кінця семидесятих років XX ст. *авторської прогресивної наукової концепції сучасного гуманізму*. В його центрі є суверенна людська особистість, її демократичні ідеї та соціальні потреби. Фундаментальною основою гуманізму визнається людиноцентризм і його демократичний характер. Розвиток гуманізму відбувається на основі філософського вчення про мораль. В основі принципу моральної відповідальності лежать свобода людського діяння, гідність і незалежність особистості, свобода самостійного вибору смислу і форм життя. В основі гуманізму є вселюдська рівність (всі народжені рівними). Тільки соціально-гуманістичні, ліберально-демократичні, загальнолюдські цінності можуть врятувати людство від глобальних катастроф і третьої світової війни.

Запропонована *концепція сучасного гуманізму* висвітлила велич *Homo sapiens* і включила в себе гуманістичні, ліберально-демократичні цінності та ідеї миролюбності і

людинолюбства, відмови від насильницьких методів боротьби та розпалювання міжнародної, міжрасової ворожнечі, запобігання війнам, політики нейтралітету, визнання демократії, прав особи, свободи, рівності, справедливості, гідності кожної людини найвищими цінностями всього людства.

Проведені автором аналітичні і соціологічні дослідження протягом останніх 45 років дозволяють зробити висновок, що більше 80-ти відсотків представників різних національностей із понад 70-ти країн світу (переважно іноземні студенти, що навчались в ЄСР і в Україні), завжди демонстрували активну підтримку ідей гуманізму, захисту миру, засудження війни, її аморального характеру. А 10-15 відсотків виявляли байдужість і тільки 5-10 відсотків демонстрували мілітаристські настрої і тенденції. Але розпалювання останніх породжує агресивну войовничість або навіть призводить до війни.

Теоретико-практичний досвід *наукової школи філософії гуманізму і демократії*, яка функціонує від середини 80-х років ХХ ст., свідчить про прагматичну затребуваність і життєздатність її ідей, цінностей і принципів. Ефективно школа працює останні двадцять п'ять років на основі трьох, розроблених автором, основоположних наукових концепцій: 1) концепція соціально-гуманістичних, ліберально-демократичних цінностей, ідей, ідеалів та пріоритетів розвитку світової цивілізації, конструктивного державотворення в Україні відповідно до української національної ідеї; 2) концепція соціально-гуманістичного становлення суверенної, гармонійної особистості та вікової групи молоді, гуманізації і демократизації її способу життя; 3) концепція ювентології, її змісту, теорії і методології. В центрі трьох концепцій стоїть людина, її потреби, забезпечення державою для неї миру, свободи, справедливості, зростання матеріального і духовного добробуту.

Одними із основних цілей, складників та пріоритетів *філософії гуманізму і демократії є соціальне становлення людини та світової цивілізації*. Тому на основі зазначених вище трьох концепцій були аргументовані сутність і зміст сформульованого у монографії «Соціальне становлення радянської молоді» закону соціального становлення молоді [1, с. 89-92]. Об'єктивною основою аргументації цього закону служать результати дослідження взаємодії і взаємозалежності таких інших законів: закон поділу/зміни праці ↔ закон поділу/зміни власності ↔ закон поділу/зміни влади ↔ закон поділу/зміни соціальних, національно-етнічних, расових та інших груп. Відтак, були досліджені та виявлені гуманістичні, демократичні детермінанти місця і ролі різних верств молоді в професійно-кваліфікаційній, соціальній та владно-управлінській структурах вікової групи молоді та залежність від них різних форм девіантної поведінки молоді, які суттєво відрізняються від інших вікових груп населення [1, с. 93-104].

За наведеною аргументацією дієвості цих законів була доведена взаємозалежність зміни держав, соціально-гуманістичних, демократичних ідей, теорій та зміни поколінь. Це підтверджується соціальним становленням людини протягом життя понад ста поколінь. Названа залежність визначає ритми і метроном цивілізаційного поступу: режим держави, спосіб життя, соціально-політична теорія чи ідеологія існують сукупним терміном життя чотирьох-п'яти поколінь людей, в середньому 200-300 років, і занепадають. Так зникла зі світової арени безліч імперій, держав-гігантів. На їх місці розвивались вже більш гуманні і демократичні держави та суспільства.

Досвід діяльності *наукової школи філософії гуманізму і демократії* протягом близько тридцяти п'яти років дозволяє зробити висновок про високу ефективність практики філософського, соціально-політичного розроблення і впровадження в Україні концепції найвищих гуманістичних, ліберально-демократичних цінностей, якими є визнання цінності людини як особистості, мирне співіснування, самоцінність життя, права особи, свобода, справедливість, соціальна рівність, демократія, толерантність, дружба. Йдеться також про впровадження наукової концепції соціально-гуманістичного становлення суверенної, креативної особистості, демократизації способу життя молоді, а також наукової концепції ювентології, її змісту, теорії і методології.

Серед усіх зазначених цінностей на першому місці залишаються ідеї миру і демократії, які були проголошені ще гуманістами епохи Відродження в якості вищих цінностей для всіх

людей. Але в 70–80-ті рр. в СРСР подібні ідеї зазнавали обмежень з боку деградованої частини владно-управлінської «еліти». Та з часом вони набувають все більшої соціальної значущості.

Основними соціально-гуманістичними цінностями вже тоді автором були визначені самоцінність людини, її права і свободи, соціальне становлення суверенної, гармонійної особистості, забезпечення миру, демократичний розвиток суспільства, добробут людей, їхнє здоров'я і безпека, санітарно-гігієнічна та екологічна якість, економічність і функціональна придатність продовольчих товарів та технічних пристроїв.

Сьогодні істинність, благородна місія гуманізму і демократії підтверджується науковим світоглядом, заснованим на науковому натуралізмі (нередуктивістському матеріалізмі). Він вимагає, щоб всі ідеї і теорії підтверджувались експериментально, тобто аргументувались матеріальними причинами й факторами. Тому основним критерієм істинності наукових ідей, концепцій завжди виступає саме життя, суспільно-політична практика, матеріальні причини і фактори. У цьому контексті всі авторські концепції успішно витримали верифікацію життям і підтверджені результатами власних наукових досліджень таких фундаментальних проблем філософії: 1) проблема буття, виникнення, розвитку Всесвіту, його основ і сутності та впливу на планету Земля; 2) проблема виникнення і розвитку життя та його сутності і форм; 3) проблема соціально-гуманістичного становлення людини, її сутності, смислу життя та її місця і ролі у Всесвіті та світовій цивілізації; 4) проблема пізнання світу, свідомості, мислення і інтелекту; 5) проблема взаємодії Світу і Людини, становлення техногенної цивілізації та побудови гуманного, демократичного суспільства [2, с. 10-249].

Філософія гуманізму, миру і демократії стала від середини 80-х років ХХ ст. квінтесенцією авторської філософської школи, всієї її науково-дослідницької і громадсько-політичної діяльності. Це зумовлено тим, що в епіцентр життя людства перед загрозою третьої світової війни вийшли основні, найвищі цінності гуманізму і ліберальної демократії, а саме: збереження всіма шляхами та засобами миру, політика нейтралітету в світовій цивілізації, відмова від насильницьких методів боротьби, запобігання війнам, засудження їх аморального характеру, подолання агресивних мілітаристських настроїв і тенденцій, підтримання мирних відносин з усіма країнами Європи і світу.

Прогресивні гуманістичні теорії та рухи в усі історичні часи засуджували будь-які фанатичні ідеї, цілі, якщо за них гинуть у війні люди, тим більше, якщо гинуть, страждають тисячі, мільйони людей. Гуманізм вимагає визнати людину, її права, свободу і щастя основним критерієм оцінки демократичності правителів, можновладців, усіх суспільних відносин та на цій основі гарантування стабільного миру, прогресу, побудови гуманного, демократичного суспільства, зростання матеріального й духовного добробуту і щастя народів світової цивілізації.

Перше своє визнання, а також апробацію і впровадження в життя такі ідеї як боротьба з антиподами гуманного способу життя, кардинальна гуманізація і демократизація радянського суспільства тощо одержали вже в другій половині 80-х років ХХ ст. Тоді найпрогресивніша частина вчених-гуманітаріїв і інтелігенції розуміла невідворотність грандіозних радикальних змін в СРСР та його демонтажу. Як розробник *концепції гуманізму, миру і демократії*, автор був запрошений працювати в 1986-1991 рр. в робочих групах Верховної Ради СРСР з питань помилування дисидентів та Ради Міністрів СРСР з питань соціально-економічних реформ. За умов гострих дискусій і боротьби за ті чи інші ідеї, шляхи та методи вирішення кризових проблем подальшої долі радянського суспільства того часу серед основних завдань цих робочих груп були підготовка документів до помилування дисидентів, а також пошук шляхів і засобів демократизації, боротьби з диктатурою партійно-державної бюрократії, переходу до гуманного, демократичного суспільства, прискорення соціально-економічного розвитку, забезпечення вільного й мирного визнання суверенітету аж до виходу союзних республік зі складу СРСР, уникнення військових конфліктів і переходу до принципово нових, мирних форм їх співіснування і співробітництва в складі СНД чи поза нею.

Саме реалізація ідей та цінностей *філософії гуманізму і демократії* забезпечила тоді мирні шляхи вирішення гострих проблем «демонтажу» соціалізму в СРСР і європейських

соціалістичних країнах та досягнення суверенітету України. Фактично вже в другій половині 80-х років приблизно на 70-80 відсотків було вирішено питання переведення соціалістичного суспільства на неосоціалістичний шлях розвитку, тобто було здійснено перший, основний етап декомунізації у вирішальній, економічній сфері шляхом впровадження різних форм власності, трудової діяльності, приватизації тощо.

У 90-і роки, за умов незалежності України життя поставило на першу позицію проблеми національного державотворення, зміцнення незалежності нашої Вітчизни. Тому в *концепції гуманістичних, ліберально-демократичних ідей і ідеалів* значна увага приділена питанням становлення української національної державності шляхом призначення, «рекрутування державних діячів з місцевих людей» (як це свого часу було записано у «Правді Ярослава»), захисту її суверенітету, найвищої ефективності політики нейтралітету в світовій цивілізації та проблемам формування українського патріотизму, національно-державницького менталітету, любові до України, а також науковій аргументації нових реалістичних критеріїв і векторів гуманізації та демократизації українського суспільства.

Варто звернути увагу на особливе місце ідей та цінностей філософії гуманізму і демократії в способі життя молоді. Саме їх життєздатність забезпечила аргументованість наукового відкриття, яким у 1985 р. стала ідея «становлення особистості молоді людини», сутність котрої полягає у вперше систематизованій і доведеній аргументації і розумінні становлення особистості (молоді) на основі Гераклітової тези «Все є становлення, це становлення є принцип», а також викладеної в «Науці логіки» Гегелевої тези «Із становлення виникає наявне буття... Становлення має спочатку своїми визначеннями абстрактне буття і ніщо...» [3, с. 170].

Основним гуманістичним принципом соціального становлення молоді є такий її розвиток, коли при освоєнні соціальних умов здійснюється перехід абстрактної можливості оволодіння соціальним статусом, функціями, якостями в реальну можливість і перетворення останньої в дійсність як результат, сукупність всіх реалізованих соціальних можливостей, наданих підростаючому поколінню. Таке розуміння сутності соціального становлення молоді пояснюється тезою Г. В. Ф. Гегеля, який підкреслював: «Становлення як становлення сутності є перш за все діяння, перехід сутності в свободу наявного буття...» [4, с. 155].

Але будь-яка ідея є життєздатною тільки тоді, коли стає великомасштабною, верифікується і підкріплюється матеріальними причинами і факторами, соціальною практикою, життєдіяльністю великих соціальних груп та значними вимірами у просторі і часі. Тому істинність ідеї становлення особистості реалізувалась в 1987-1993 рр. в ідеї «соціального становлення молоді» як великої соціальної групи. Об'єктивні аргументи на користь цієї ідеї склали *авторську наукову концепцію «соціального становлення молоді»*.

Зрозуміло, що за умов повної етатизації всіх сфер освітньо-виховної діяльності цю концепцію соціального становлення молоді не досить доброзичливо зустріли педагоги. Авторитарна система виховання не сприймає добровільно гуманістично-демократичних принципів концепції соціального становлення креативної особистості і загалом підростаючого покоління. А все тому, що ця концепція основне місце відводить факторам деетатизації і децентралізації об'єктивного процесу придбання соціальної сутності, самореалізації здібностей і талантів особистості, самостійного освоєння соціального досвіду та самостійного визначення сутності і форм свого життя. Гальмувалось визнання гуманістично-демократичної сутності цієї концепції.

У контексті вимог «Гуманістичного маніфесту II» необхідним став новий, прогресивний підхід до вирішення проблем підростаючого покоління, породжених науково-технічним прогресом, новими реаліями техногенної цивілізації. Постала потреба запровадження нового соціального механізму гуманізації і демократизації способу життя молоді, який включає «становлення нової, гуманізованої сутності людського буття», демократизацію освітньо-виховної системи, розв'язання суперечностей етатизації та деетатизації, технізації і гуманізації, подолання тенденцій масофікації та дегуманізації. Цей соціальний механізм і наповнив змістом *новий закон соціального становлення молоді*. Специфічність і складність цих проблем

переконає, що їх може вивчити тільки окрема, спеціальна наука – ювентологія (від лат. *Juventa, Juventas* – богиня юності, молодості в Стародавньому Римі).

Саме потребами гуманізації і демократизації суспільного життя детермінована концепція соціального становлення молоді. Її сутність полягає в тому, що соціальне становлення молоді є двоєдиним процесом індивідуального і групового присвоєння соціально-гуманістичної зрілості, різнобічного включення молоді, «занурювання» її в різні заняття, в різні сфери життєдіяльності суспільства як системи, сприйняття її як елементу цієї системи. Оскільки молоді властиве нелінійне, поліцентричне мислення, то завданням освітньо-виховного процесу є створення умов для соціально-гуманістичного становлення креативної особистості та молоді як вікової групи. Зазначена концепція стала однією з підвалин цієї перспективної сфери науково-педагогічної діяльності. В низці статей (1985–1989 рр.) та в індивідуальній монографії «Соціальне становлення радянської молоді» (1989) було вперше введено у науковий обіг категорії «соціогенез» і «соціальне становлення особистості» та вперше в соціально-філософській і педагогічній науках обґрунтовано науково-методологічну основу теорії соціального становлення особистості. Автором розроблені філософські категорії «становлення», «становлення особистості молодої людини» (1985), «соціальне становлення молоді» (1987) та пріоритети і принципи науки ювентології.

У період 1983–1990 рр. наукова концепція ювентології, ювентальні проблеми соціального становлення особистості та молоді знайшли ґрунтовне розроблення в авторських працях «Юнологія – об'єктивно необхідна, цілісна наука про молодь» (1989), «Сутність, суперечності і тенденції соціального становлення молоді (соціально-філософський аспект юнології)» (1990), «Соціально-філософські проблеми юнології» (1990) та ін. Цими працями був закладений фундамент розвитку в СРСР і в Україні нового напрямку наукових досліджень – ювентології.

На основі *трьох вище зазначених концепцій* були розроблені Закон СРСР про молодь і Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993, № 2998–ХІІ, який діє і в сучасній Україні. Після прийняття цього закону вся державна молодіжна політика, вся науково-педагогічна і освітньо-виховна діяльність в Україні спрямовані на виконання вимог Закону, на створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення і розвитку молоді в інтересах креативної особистості, суспільства та держави.

Вінцем науки, критерієм її істинності є філософія і методологія науки. Тому у філософії гуманізму і демократії на новій концептуальній основі філософії гуманітарного пізнання досліджені епохальні досягнення наук – природничих, суспільних і технічних, – що кардинально змінювали хід історії і забезпечували поступ людства до сучасних інноваційних технологій. Важливого значення набули логіка і прагматика розвитку гуманістичних і демократичних ідей, знань та їх впровадження в спосіб життя, в освіту, науку, культуру техногенної цивілізації [5, с. 10-21].

На основі загальноцивілізаційної парадигми стає можливим впровадження конструктивних цілей, пріоритетів та критеріїв гуманізації і демократизації в систему публічного управління, особливо в алгоритм функціонального механізму, який включає: прогнозування → планування → проектування → програмування → нормування → моделювання → експериментування → практичне виконання → контроль за виконанням. У взаємодії з ним та з іншими механізмами аргументується пріоритетність демократизації соціального механізму управління: людина → потреба → інтерес → мотив → стимул → ресурс → резерв → соціальна дія → контроль за виконанням [7, с. 327-329].

Для активнішого впровадження в життя найпрогресивніших соціально-гуманістичних і ліберально-демократичних ідей та у контексті подолання сучасного ретроградства, іноді навіть молодих учених, політиків, можновладців прагматичний сенс має перехід від проміжної, ринкової метапарадигми, яка вже відіграла свою інтегративну роль у зростанні цілісності міжнародної економічної системи в період постколоніальної глобалізації, до нової загальноцивілізаційної мегапарадигми.

Філософія гуманізму і демократії конкретизує науково-методологічну дорожню карту для інноваційного пошуку демократичних шляхів конструктивного державотворення в Україні, соціально-гуманістичного становлення суверенної, гармонійної особистості і оновлення інститутів держави та громадянського суспільства, що відповідали б європейським стандартам і гуманним, демократичним загальнопланетарним перспективам. Як ніколи раніше, сьогодні у процесі реформування суспільної життєдіяльності, і перш за все, системи публічного управління, посилюється нерозривна взаємозалежність і одночасна послідовність здійснення принципів гуманізації ↔ демократизації ↔ деєтатизації ↔ децентралізації ↔ деконцентрації щодо їх дієвості в сферах праці, власності, публічної влади, а відтак, і в соціальних групах. Якщо в цьому алгоритмі ігнорується чи випадає одночасне виконання хоч одного принципу, загальний результат, наприклад, окремо виконуваної децентралізації, в масштабах всього суспільства буде мінізуватись [6, с. 328].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Миролюбна *філософія гуманізму і демократії* є найефективнішим маніфестом на шляху виживання сучасної світової цивілізації, який не має ніякої альтернативи. В цьому контексті ефективною була б консолідація всієї науково-дослідницької діяльності вчених-гуманітаріїв, демократів Європи і всього світу, як це вимагає «Гуманістичний маніфест 2000. Заклик до нового планетарного гуманізму», навколо розроблення ідей планетарного гуманізму та їх впровадження в життя широких мас населення, збереження всіма шляхами і засобами миру, відмови від насильницьких методів боротьби, запобігання третій світовій війні.

Список використаної літератури

1. Ищенко Н. П. Социальное становление советской молодежи: монография / Н. П. Ищенко. – К.: Выща школа, 1989. – 239 с.
2. Людина у Всесвіті і світовій цивілізації: монографія / М. П. Ищенко, І. І. Руденко; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Ищенко. – К.: УБС НБУ, 2013. – 458 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Наука логики. В 3-х томах. – Т. 1 / Г. В. Ф. Гегель. – М.: Мысль, 1970. – 501 с.
4. Гегель Г. В. Ф. Философская пропедевтика / Г. В. Ф. Гегель // Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет: 2 т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1971. – С. 7-209.
5. Філософія науки: питання теорії і методології: навч. посіб. / М. П. Ищенко, І. І. Руденко; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Ищенко. – К.: УБС НБУ, 2010. – 442 с.
6. Соціально-політична енциклопедія: наук. вид. / М. П. Ищенко, О. М. Ищенко; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Ищенко. – Черкаси: ІнтролігаТОР, 2012. – 636 с.
7. Литвинов Володимир. Ренесансний гуманізм в Україні / Володимир Литвинов. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 472 с.

References

1. Ishchenko, N. P. (1989). *Social formation of Soviet youth*. Kyiv: Higher School (in Russ.)
2. *The man in the universe and world civilizations (2013)*. In M. Ishchenko (Ed.). Kyiv: UBA NBU (in Ukr.)
3. Gegel', F. W. F. (1970). *Science of Logic, I*. Moskwa: Mysl' (in Russ.)
4. Gegel', F. W. F. (1971). *Philosophical propedeutics. The works of different years*. Moskwa: Mysl' (in Russ.)
5. *Philosophy of science: the theory and methodology (2010)*. In M. Ishchenko (Ed.). Kyiv: UBA NBU (in Ukr.)
6. *Socio-Political Encyclopedia (2012)*. In M. Ishchenko (Ed.). Cherkasy: IntrolihaTOR (in Ukr.)
7. Lytvynov, V. (2000). *Renaissance humanism in Ukraine*. Kyiv: Solomiya Pavlichko's Publishing House "Fundamentals" (in Ukr.)

ISHCHENKO Mykola Pavlovych,

Doctor of Sciences (Philosophy), Professor,
Professor of Public Administration and
Social and Political Sciences Chair
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
e-mail: nikpav62@mail.ru

PHILOSOPHY OF HUMANISM AND DEMOCRACY – THE QUINTESSENCE OF SOCIO-HUMANISTIC FORMATION OF A PERSON AND THE WORLD CIVILIZATION

Abstract. Introduction. Development and enforcement of humanistic and democratic ideas and values that are fundamental to the socio-humanistic formation of a person and the world civilization and make the content and objectives of the philosophy of humanism and democracy are analyzed in the article. In the twentieth